

ДУШИЦА З. РИСТИН*
Универзитет у Букурешту
Факултет страних језика и књижевности

ЉУБАВ ПРЕМА ПОЕЗИЈИ КАО САВРШЕНА ТАЧКА МЕЂУЉУДСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Овај чланак има за полазну тачку позив педагога и образовни профил професора Слободана Ж. Марковића, као и његову љубав према писаној речи, према поезији и култури уопште. Дијалог и посебан однос који се успоставио између савремених српских и румунских песника током протеклих готово више од педесет година, скицира мапу књижевног румунско-српског балканског идентитета, где су веома важни доприноси писаца као што су: Васко Попа, Никита Станеску, Адам Пуслојић, Еуђен Симион, Марин Сореску, Срба Игњатовић, Радомир Андрић, Миљурко Вукадиновић, Јован Зивлак, Јоан Флора, Петре Стојка и многи други. Од свих књига које је последњих година Адам Пуслојић превео из румунске поезије на српски језик, у редовима који су пред нама зауставићемо се посебно на збирци стваралаштва великог романтичарског румунског песника Михаја Еминескуа, насловљеном *Patria vieții, Lirica / Домовина живоїша, Лирска поезија*, књизи која је објављена у Београду 2017. године.

Кључне речи: румунска поезија, превод, српски језик, Адам Пуслојић, Михај Еминеску

Евоцирање личности професора Слободана Ж. Марковића на овим страницама претпоставља, поврх речи поштовања и уважавања, сећање на једног учитеља-оца, колико ученог, толико и скромног, сећање на једну особу изразитог научног интегритета, на врсног човека. Имала сам прилику да упознам професора Марковића на почецима своје универзитетске каријере, у Букурешту, у јесен 1999. године, поводом Међународног симпозијума „50 година постојања Одсека за модерне словенске језике (бугарски, чешки, хрватски, пољски, руски, српски, словачки, украјински) на Универзитету у Букурешту”. Тада ме је, као будућег слависту Универзитета у Букурешту, позвао на усавршавање и обећао ми своју неподељену пажњу, што се и остварило када сам вршила дужност страног лектора за румунски језик на Катедри за романске језике Универзитета у Београду, између 2005–2011. године. Познавање

---

* dusita.ristin@lls.unibuc.ro

великих и мањих остварења професора, његова жеља да дода још нешто својим професионалним компетенцијама и да створи тачке савршене људске комуникације, његова строгост упоредо са разумевањем које је имао у многим ситуацијама – ствари су које су остале у сећању млађих генерација и свих нас који смо имали срећу да га упознамо.

Цивилизација се може исказати на примеран начин кроз језичку и књижевну културу једног народа, а професор Слободан Марковић је посветио добар део својих истраживања великој страсти према српској поезији. Као истинске лекције из историје, географије, религије и веровања, поезија се хармонично преплиће са специфичном народном мудрошћу и стваралаштвом ретке уметничке вредности. Светлост љубави утемељена у овој хармонији стварања, која се протеже кроз векове и која је клесана стрпљењем и даровитошћу песника, зближава људе, доноси топлину, узвисује, надвлађавајући непријатељства, поделе и незаинтересованост.

Мапа румунске и српске поезије у последњих пет деценија не може да се адекватно скицира без познавања и представљања конкретних активности личности из културе у оба простора, који све више почињу да сарађују од средине шездесетих година прошлог века. У овом периоду се успоставља један посебан дијалог и однос између писаца кроз сусрете и упознавање са стваралаштвом Васка Попе, песника пореклом из српског Баната, који је у српској поезији наметнуо један поетски модел, као и кроз стваралаштво Никите Станескуа, песника који са своје стране утврђује другу поетску парадигму, кроз језички регистар својствен његовој књижевности, али транспонован, кроз преводе и кроз допринос „његових идеолошких савезника”, у српски регистар.

Никита Станеску је готово природно вибрирао са српском поезијом и побратимио се са њеним песницима, а „лирски дијалози” које је од тада водио са својом сабраћом, Адамом Пуслојићем, Србом Игњатовићем, Ангелом Думбравеануом и Петру Стојком, створили су основу за један изузетан том песама Никите Станескуа, за једно билингвално румунско-српско издање, које је објављено 1971. године под називом *Београд у њени пријатељи – Belgradul în cincii prieteni* (Издавачка кућа Уџао из Вршца), које је на српски превео такође Адам Пуслојић. Иста књига је била штампана у Румунији годину дана касније на румунском језику, у Клужу, 1972. године, у Издавачкој кући *Дација (Dacia)*.

За иницирање превода и за слављење до данашњих дана Станескуовог стваралаштва, као и за допринос од највећег значаја у одржавању културних и књижевних српско-румунских односа, посебно се везује име песника Адама Пуслојића, као преводиоца са румунског језика на српски језик, као једног од промотера и визионара клокотризма, неоавангардног уметничког покрета, међународних размера, који је покренут у

Београду 70-их година и у оквиру ког су највећи број учесника чинили, поред Срба, Румуни (Симион 2004: 184). Исто тако, почевши од 1995. године, Адам Пуслојић је познат као аутор збирки песама написаних у оригиналу на румунском језику. Поред сопственог стваралаштва на српском језику и, потом, како смо управо поменули, на румунском језику, Адам Пуслојић је реализовао преко осамдесет томова превода из румунске и руске књижевности на српски језик, објављујући и књижевну, уметничку и филмску критику, есеје и белешке са путовања у скоро свим новинама и часописима бивше Југославије, а његова поезија је преведена на преко двадесет страних језика, међу којима су: италијански, шведски, немачки, руски, енглески, белоруски, словенски, румунски (преводи Никите Станескуа и Јоана Флоре) (Пуслојић 2016: 150–152).

Ако бисмо скицирали портрет песника и преводиоца Адама Пуслојића, он би могао да крене управо од тог „Пријатељског налога Никите Станескуа”, написаног на првим страницама једног примерка књиге *Београд у његовој пријашњости*, на којима је румунски песник рекао: „Адам, Србин, једини је који може да ме преведе до срца предивног српског народа! 1972–1982, '83, '84...”, потписује „Никита, румунски песник заљубљен у Југославију” (Станеску 2013: 24). Могли бисмо да кажемо да је овде у питању аспект његове личности као *мисионара* (лат. *missio*), човека ком је поверена мисија да представи Никиту „срцу српског народа”. Поезија, духовна истина из ове „румунске мисије” Адама Пуслојића да одштампа страницу у садржају историје ове две књижевности, румунске и српске, налази тако свој најприкладнији сноп светлости за слављење сећања на писца.

Као одговор на то, Адам Пуслојић је посведочио следеће у једној од својих књига штампаних у Румунији: „Мислим да сам први који је ујединио румунски стих и српски стих у један чвор, на такав – невероватан – начин, да је читалац принуђен *да зна два језика одједном*, у истом тренутку у животу! Лудост? Не! То је моја идеја!” (Пуслојић 2008: 138)

Реч је, дакле, о односу између две велике фигуре, и то трајном а не епизодном односу, у ком је улога *меншора* она да подучи и упуту и, сходно томе, да ствара ученике, где се биографско и уметничко међусобно прожимају и стварају неочекиване слике, пуне откровења за конфигуравање балканског српско-румунског идентитета, у ком митолошке фигуре из прошлости, али и ликови конкретних људи из непосредне стварности комуницирају у једном бескрајном времену, у вечном презенту, у ком разговарају као најбољи пријатељи, заједно за столом, о људским или историјско-митолошким темама.

Као што је приметила Војислава Стојановић (2009: 80–84), својим ходочашћима између српског и румунског културног простора, стварајући антологије, пишући предговоре и уводне студије о румунској

књижевности, својом доследном активношћу, Пуслојић је остварио много важнији моменат него што је вредно транспоновање појединих румунских писаца на српски језик, чиме је успевао да у књижевно мишљење бившег југословенског простора унесе вредности румунске поезије као једног од најинтересантнијих европских књижевних феномена. Тај чин је скренуо пажњу на поједине личности румунске књижевности светског реномеа, што је довело до крунисања поезије Никите Станескуа највреднијим наградама, *Златни венац*, на „Поетским вечерима у Струги”, у Македонији, 1982, као и Ђео Богзе, наградом *Златни кључ Смедерева* на Фестивалу „Смедеревске песничке јесени”, 1986. године, која се додељује само песницима подунавских земаља (Стојановић 2009: 85).

Од свих књига које је последњих година превео Адам Пуслојић, када је реч о румунској поезији на српском језику, у редовима који су пред нама ћемо издвојити на посебан начин збирку из Еминескуовог стваралаштва насловљену као – *Patria vieții, Lirica / Домовина живоша, Лирска поезија* (избор и препев са румунског Адам Пуслојић, издавачка кућа „Филип Вишњић”, колекција „Румунски пријатељи”, Београд, 2017).

Овде, на самом почетку, неизоставно треба поменути заслуге у вези са графичким и штампарским условима рафиниране елеганције ове књиге, уз цртеже и аквареле које су реализовали Мирча Думитреску и Радислав Труља, са илустрацијама из Еминескуовог рукописа и песника Адама Пуслојића, као и неколико фотографија аутора који су присутни у овој књизи. Дивно је да имамо на радном столу и у библиотеци тако нешто, и то је ствар за славље већ сама по себи, лекција која заслужује да буде схваћена као таква, јер је реч о остварењу које изгледа одлично, а то уопште није мало у свету у ком су девијације укуса актуелна ствар. У овом случају имамо једно добро опремљено остварење и кад је реч о визуелном аспекту, концепт целине који је осмишљен из своје унутрашњости како би био онакав какав треба да буде. Затим треба да помислимо и на напор који подразумева такво дело, у ком је интелектуални и филолошки рад импресиван, марљиви рад песника Адама Пуслојића који траје више од четири деценије.

Томе треба да додамо и деликатну емоционалну компоненту: гледајући опис књиге, констатовали смо да се презиме Пуслојић јавља двапут; имамо избор и превод Адама Пуслојића, односно, лектуру и коректуру (на српском језику) Марије Пуслојић, кћерке песника. Овде није реч о уобичајеној ствари, реч је о солидарности у вези са мишљу о остварењу једне примерне књиге и пројекта.

Збирка која је пред нама има на свом почетку поетско признање Адама Пуслојића насловљено *Једино песник (Nimai poetul)*, где можемо да нађемо кључ наслова изабраног за ову књигу – *Домовина живоша*,

које је истовремено и одлучујуће за начин на који је Еминеску схваћен „као опште срце румунског језика”, увек светло и живо, које уједињује прошлост и садашњост поезије, сферу народне културе и непознатог божанског, још нерођеног лаичког стиха. Реч је о карактеристикама које обележавају песничку и културну судбину, које вибрирају у корену и у унутрашњој суштини румунског језика „миленијумску секунду”, где време не постоји и непрекидни је, бескрајни, презент, *Домовина* нашег живота на румунском језику, што ће наредне странице ове књиге у потпуности да покажу.

У белешкама из „М. Е. – епилог неумитник”, Адам Пуслојић записује:

„Учинак је сада ту, пред вашим очима.

Највише сам се држао *бићне линије*. Еминескуових песничких мисли. Појединачно, од стиха до стиха. Битан ми је био М. Е., једино песник.

Заузврат, нисам дрхтао за сваки Еминескуов стих. Више сам стрепео за *дух његовој ума*. Та линија и исход духа била једино *целина његове џесме*.

А учинак? Све је било... добробит.

Сеоба душа... из језика у језик.” (Еминеску 2017: 161–162)

Затим следи билингвални избор из Еминескуове лирике, преводи који у основи имају критичко издање које је сачинио румунски критичар Перпесичиус и још једна група одабрана из издања *Рукописи Михај Еминеску* (Manuscrite Mihai Eminescu). Посебно место има ремек-дело Еминескуа, поема *Lucașfărul/Лучарник*, најновија и најбоља верзија овог превода на којој је песник Адам Пуслојић радио од почетка 2017. године. У ову збирку су, такође, укључена и два кратка сегмента из ранијих тумачења поеме *Lucașfărul* песника А. Пуслојића, као и песма *О, мајко* и *Још једна жеља ми је*. Сто двадесет и две Еминескуове мисли преведене на српски језик претходе страницама које су одабране из *Дневника једног превода*, поред оног „М. Е. – Епилога неумитника”, који је песник написао за ово остварење.

У садржају овог тома нашло је своје место и неколико најпознатијих тумачења Еминескуовог дела, која су потписали: Еуђен Симион, Никита Станеску, Михај Чимпој, Славко Алмажан, Адријан Костеа, али и необјављени текстови на српском језику, уз њихов превод на румунски језик, који припадају српским ауторима Срби Игњатовићу и Радомиру Андрићу.

Студија *Против ограничености*, коју је потписао критичар и есејиста Разван Вонку, долази као предговор скупини коју чине одабране песме из тома *Muritori, cei cu voi sau Vinavestire la Ipotesti / Смртници, ша је вама? или Благовести из Ипошештија*, који је написао Адам Пуслојић на румунском језику и објавио у Ипотештију 2006. године, уз њихов превод

на српски језик, који је ауторово остварење. Чини нам се да Разван Вонку са правом примећује да за Адама Пуслојића постоји неколико модела из румунског поетског универзума: Никита Станеску, Марин Сореску, Лучијан Блага, Баковија и, очигледно, Еминеску, а „љубав Никите Станескуа према Еминескуу је прогурала Адама Пуслојића у еминескуовски лирски универзум” (Вонку 2017: 246).

Приближавање таквим моделима има као резултат напор песника да оствари преводе из румунске књижевности на српском језику и да понуди читаоцима у Србији на читање величанствене књиге које нам пружају и отварају многе хоризонте и тачке гледишта. Једна од темељних координата које наводи исти критичар кроз коју Пуслојић перципира Еминескуа јесте *пророштво*, које претпоставља пренос једног начина посматрања света и адекватне рецепције те поруке од стране слушаоца. „Пуслојићев” Еминеску је ризично жив, и

„[...] у преводу на српски језик морао је *добити посебан вид*. Његов језик је *мање румунски, а више личан и одличан!* То је моја дефиниција Михаја Еминескуа. Он се... одликује и разликује, почиње поезију изнова, од самих почетака. Зато је и веровао да... све зна, па и разуме 17 језика! Он јесте УТЕМЕЉИТЕЉ.

Његов *лирски, јеснички* језик највише је за људе који ће једном доћи и све разумети. И његов *Лучарник, и Огу, и Молићу једној Дачинина!*” (Пуслојић 2017: 161)

Никитин *Дијало* са *Одом у античком метру* је придружен одговарајућој скупини песама *У Еминескуовом грхшају* Радомира Андрића, *Лучарник и човек-руја* Миљурка Вукадиновића, и *Еминеску и Станеску*, песма која припада Адаму Пуслојићу.

У закључку можемо да кажемо да, почевши од 1964, у свим својим путовањима по свету и у животу, Адам Пуслојић евоцира речима у свом поетском дискурсу све оне које је волео и који су били симболички „алат” у његовој књижевној иницијацији: Никиту Станескуа, Васка Попу, Лучијана Блугу, Константина Нојку, Србу Игњатовића, Марина Сорескуа, Еуђена Симиона, Јоана Флору или Мирчу Динескуа. Напор песника и преводиоца да доведе ове књиге до овакве лепоте пример је доследности и истрајности једног отвореног и комуникативног духа, један достојан пример о коме би можда требало мало више да размислимо. Читање ових збирки представља изузетно културно и интелектуално искуство, оне импресионарају изван очигледне комплексности, путем осећаја оригиналности, у њима се налази и рафинираност, и једноставност, и живост, и љупкост, и могу да представљају извор духовног раста управо учвршћивањем осећања пријатељства и људске солидарности, кроз књижевност, кроз поезију.

Литература

- Вонку 2017: Р. Вонку, „Против ограничености”, у: М. Еминеску, *Домовина живота: лирска поезија*, Београд: „Филип Вишњић”, стр. 245–247.
- Еминеску 2017: М. Еминеску, *Домовина живота: лирска поезија*, Београд: „Филип Вишњић”.
- Пуслојић 2008: А. Puslojić, *Asimetria durerii, Trecerea surâsului*, vol. 3, Baia Mare: Proema.
- Пуслојић 2016: А. Пуслојић, *Somnambulism balcanica*, Неготин: Књижевно-издавачко друштво Лексика.
- Симион 2004: Е. Simion, *Umoran je demon teorije*, Београд: Apostrof; Rading.
- Станеску 2013: N. Stanesku, *Jedino moj život, umreti za mene, jednom*, Београд: „Filip Višnjić”.
- Стојановић 2009: В. Стојановић, *Додури и прожимања*, Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Dušica Z. Ristin

LOVE FOR POETRY AS THE PERFECT POINT OF INTERPERSONAL COMMUNICATION

Summary

This article has its starting point the pedagogical call and cultural profile of the professor Slobodan Ž. Marković, as well as his love for the written word, for the poetry and culture, in general. The dialogue and the special relationship established between the contemporary Serbian and Romanian poets over the past fifty years has drawn a map of the literary Romanian-Serbian Balkan identity, where the contributions of the writers such as Vasko Popa, Nichita Stănescu, Adam Puslojić, Eugen Simion, Marian Sorescu, Srba Ignjatović, Radomir Andrić, Miljurko Vukadinović, Jovan Zivlak, Ioan Flora, Petre Stoica and many others are very important. From all the books that Adam Puslojić translated from Romanian poetry into Serbian language in the last years, we are going to stop mainly on the collection from the work of the greatest Romanian romantic poet Mihai Eminescu, entitled *Patria vieții, Lirica / Domovina života, Lirska poezija*, a book that was published in Belgrade in 2017.

Keywords: Romanian poetry, Serbian language, translation, Adam Puslojić, Mihai Eminescu